

О.С. СЛАТВИЦЬКА,
студентка
(Академія адвокатури України)
(Науковий керівник доцент М.П. Дружков)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МОВИ МІЖНАРОДНОГО ДОГОВОРУ

Ключові слова: мова, міжнародний договір, офіційний переклад, автентичність, термінологія.

*«Я розмовляю англійською з торговцями,
італійською з жінками,
французькою з чоловіками,
іспанською з богом,
а німецькою з моїм конем»*

Карл V, Король Іспанії

Кожна держава, як особлива форма організації суспільної влади, окрім основних ознак, якими обов'язково володіє, має факультативну ознаку — мову, якою спілкується її народ. У зв'язку із суттєвою роллю держави, як беззаперечного суб'єкта у міжнародних відносинах, мова є надзвичайно важливим їх елементом. Найчастіше для виділення мови держави вживається поняття «державна мова». Визначення терміну «державна мова» подано в «Коментарі до Конституції України»: «Державною мовою прийнято називати визнану Конституцією або законом основну мову держави, обов'язкову для використання в законодавстві, офіційному діловодстві, судочинстві, навчанні тощо» [6]. Очевидно, що досконало володіти усіма мовами світу просто неможливо, а будувати відносини якомога з більшою кількістю держав — вкрай необхідно. Як відомо, взаємодія держав насамперед виявляється в укладенні міжнародних договорів [2, 7]. Міжнародний договір несе правостановлюючу функцію, що

неодмінно виражається в його юридичному змісті, котрий викладається завдяки мові, якою він укладений.

Вибір мови, якою буде укладатися міжнародний договір, є вираженням свободи волевиявлення сторін договору. Уніфіковані норми правил укладення міжнародних договорів закріплені Віденською Конвенцією «Про право міжнародних договорів» 1969 року (надалі — «Конвенція») [1]. Без сумніву цей документ є ґрунтовним базисом для розвитку науки міжнародного права, тому очевидними є посилання на нього. Розглядаючи процедуру укладення міжнародного договору, приміром, між двома державами, які мають різні державні мови, постає питання якою мовою він повинен бути укладений? Згідно з Конвенцією, міжнародний договір може бути укладений мовами обох його сторін. Сторони також можуть укласти договір будь-якою мовою «третьої» держави або й одразу трьома мовами. Багатосторонні договори можуть укладатися як однією мовою, так і декіль-

кома. Мови, якими укладатиметься договір, будуть автентичними, а також матимуть однакову юридичну силу [1, 7]. Таким чином, в будь-якому випадку не матиме значення, якою мовою укладений договір. Принциповим тут є правильне і автентичне розуміння сторонами договору змісту кожної окремої його норми, сформованої специфічними термінами, а також їх взаємодії між собою, а відтак їх адекватне застосування згідно з їх первісним змістом.

Усі мови є рівними та вільними, так само як і держави — це невід'ємний елемент їх суверенітету, який є підґрунтям для процесу уніфікації правових норм. Рівність мов — це частина принципу закріплення свободи держави. В юридичному сенсі одна мова не має переваги над іншою, проте в практичному контексті існують мови, якими володіє більшість населення планети, що є причиною їх переваги. При укладенні будь-якого міжнародного договору його мова набуває певного статусу, з чого й визначаються наступні різновиди мовного вираження: «державна мова», «офіційна мова», «мова договору», «регіональна мова», «мова меншин», «мова держави-члена» та інші. В залежності від характеру та способу використання зазначені терміни можуть нести як однаковий юридичний зміст і їх загальне тлумачення, так само і відображати абсолютно різні поняття. Таке розмежування є наслідком різноплановості міжнародних відносин. Проте й досі статус мови міжнародного договору не визначено взагалі. Надання мові певного статусу — це результат практичного застосування положень певного договору. Наприклад, найбільшою світовою організацією — ООН, визначено п'ять офіційних мов: французька, китайська, російська, іспанська, англійська, та одну неофіційну — арабську. Переліченими мовами укладаються основні універсальні конвенції в рамках та під егідою ООН. Надання певним мовам чіткого статусу було обумовлено необхідністю надання відносного пріоритету з метою спрощення подальшої організації роботи. Критерії,

за якими певній мові надається пріоритет, визначаються як окремими державами, так і окремими міжнародними організаціями, в кожному окремому випадку самостійно. В сучасному міжнародному праві таких уніфікованих критеріїв не існує, що також спричиняє безліч протиріч між суб'єктами міжнародного права.

Вирішення проблематики мови міжнародного договору тісно пов'язане з загальними колізіями тлумачення його норм. Правила тлумачення міжнародного договору, укладеного декількома мовами, закріплені Конвенцією. В ній зокрема встановлено: рівність усіх мов, можливість надання пріоритетності одній мові, провідне місце значення терміну, а не його зовнішнього вираження, правила тлумачення договору у відповідності з його юридичним змістом та ін. За загальним правилом, договір повинен тлумачитися добросовісно, відповідно до звичайного значення, яке слід надавати термінам договору в їхньому контексті, а також у світлі об'єкта і цілей договору [1]. Тобто жоден з термінів не може тлумачитися відокремлено. З метою здійснення адекватного тлумачення договору, його контекст повинен охоплювати, окрім самого тексту договору, й додатки до нього, зокрема, будь-які угоди, які стосуються договору і які були досягнуті усіма учасниками у зв'язку з укладенням договору, а також будь-який документ, прийнятий іншими учасниками як документ, що стосується договору (ч. 2 ст. 31 Конвенції). Міжнародною практикою передбачена можливість вже після укладення договору укласти додаток (угоду), в якому надати певним термінам конкретного значення, які стали суперечливими вже під час застосування самого договору. Дана можливість — це відображення елемента свободи договору сторін. Відтак, сторони можуть прописувати в договорі будь-які положення, що не суперечитимуть нормам міжнародного права. І так само, сторони можуть надати окремим юридичним поняттям власного змісту, якщо письмово закріплять їх в договорі або в належних додатках. Важ-

ливо пам'ятати, що в такий спосіб вжите поняття матиме визначений зміст лише для сторін договору в рамках його дії, а не для решти суб'єктів міжнародного права. Тому кожен юридичний термін, який сторони використовують у договорі, повинен мати загальнозрозумілий зміст та однакове значення на будь-якій мові. Неодноразово вченими-правниками здійснювалися спроби визначати конкретні вимоги щодо термінів взагалі, проте офіційного нормативного закріплення вони не знайшли, а відтак, залишаються на суб'єктивний розгляд осіб, що виступають представниками сторін міжнародного договору.

Звичайно, при тлумаченні міжнародного договору, окрім вищезазначеного, враховуються відповідні норми міжнародного права, які застосовуються учасниками. Але важливо завжди мати на увазі, що у випадку виникнення сумніву, норма, створена з вживанням термінів, повинна тлумачитися таким чином, щоб не збільшувати обсяг обов'язків сторін та не обмежувати їхні права.

Враховуючи особливості правових систем, етимологію кожної мови, сферу її застосування та інше, одне й те саме поняття або термін, який використовується в договорі, може розумітися по-різному. Крім того, в багатьох випадках, терміни однієї мови не мають аналогів в інших, що значною мірою ускладнює здійснення розуміння правостановлюючого характеру договору [5]. Приміром, англійські терміни «reimbursement» та «indemnification» відображають різні види відшкодування, проте в офіційному юридичному перекладі їх українською застосовується лише один український термін — «відшкодування». Навіть порівнюючи мови однієї групи, наприклад, українську та російську ми неодмінно знайдемо безліч протиріч як у значенні окремих слів, так і в їх вимові. Дані розбіжності у мовотворчості породжують суттєві перешкоди для розбудови міжнародних економічних відносин. На думку чеських лінгвістів В. Матежіуса і В. Прохазки, передача тексту — це

не тільки заміна мови, але і функціональна заміна елементів культури. Така заміна не може бути повною, оскільки вимога передачі тексту, щоби він читався як оригінал, навряд чи може бути до кінця здійсненою, тому що вона має на увазі повну адаптацію тексту до норм іншої культури [3, 12]. Конвенцією передбачаються шляхи подолання таких розбіжностей, проте вони постійно потребують додаткових зусиль, зокрема передання спору, що виникає з різного тлумачення, до уповноважених міжнародних органів, що саме й потребує таких зусиль, коштів та дорогоцінного часу. У сучасному праві існують шляхи вирішення проблем, пов'язаних з мовними розбіжностями, проте відсутні уніфіковані правила їх попередження.

Різне розуміння термінології договору може призводити до невиконання однією з його сторін своїх зобов'язань за цим договором та порушення загальних міжнародно-правових зобов'язань. Виходячи з таких реалій необхідно більше уваги приділяти процесу автентифікації, точному юридичному формуванню текстів міжнародних договорів на стадії їх укладення, або приєднання до них, а також автентичності їх офіційного перекладу [11]. Тут необхідно розмежовувати поняття «автентичність» та «офіційність», які не є тотожними. Хоча Постанова Кабінету Міністрів України від 17 березня 2006 р № 353 «Про затвердження порядку здійснення офіційного перекладу багатосторонніх міжнародних договорів України на українську мову» надає поняттю «офіційний переклад» автентичного характеру [8]. В Україні юридично офіційний переклад здійснює Міністерство закордонних справ України, проте фактичне його здійснення покладено на міністерства та відомства, діяльність яких безпосередньо пов'язана з об'єктом регулювання договору [9]. Такий розподіл ускладнює правильність перекладу. Більшість помилок, які здійснюють уповноважені органи при здійсненні офіційного перекладу, є наслідком відсутності належної відповідальності, а також

існування єдиних правил перекладу юридичних термінів, закріплених нормативно. Але дана прогалина в законодавстві стосується не лише юридичної термінології, а й загальної проблематики перекладів. Суттєвим кроком для подолання існуючих проблем перекладу стала Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. № 55-01 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею» [10]. Проте це є лише відсоток від загального обсягу роботи, яку необхідно виконати для

урегулювання питання здійснення автентичних перекладів документів міжнародного значення. Принциповою перешкодою для здійснення якісного офіційного юридичного перекладу є те, що окрім вільного володіння іноземними мовами, його виконавці, на жаль, часто не мають необхідних глибоких практичних та теоретичних знань досвідченого юриста, що для професійного виконання даної роботи є виключно важливою складовою.

Список літератури:

1. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. *Гаджиев К.С.* Политическая наука: учебное пособие / К.С. Гаджиев. — М., 1996. — 426 с.
3. *Головин Б.Н.* Основы культуры речи / Б.Н. Головин. — М., 1980. — 248 с.
4. Закон України «Про міжнародні договори України» від 22 грудня 1993 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» від 15 травня 2003 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
6. Коментар до Конституції України. — 2-ге вид., випр. і доп. — К., 1998.
7. *Лукашук И.И.* Современное право международных договоров [Електронний ресурс] / И.И. Лукашук. — Т. 1. — М.: Институт государства и права РАН. — 2004. — 383 с. — Режим доступу: <http://pravozhavec.com.ua/books/131/33/>
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 березня 2006 р. № 353 «Про затвердження порядку здійснення офіційного перекладу багатосторонніх міжнародних договорів України на українську мову» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=353-2006-p>
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2006 р. № 960 «Про затвердження Положення про Міністерство закордонних справ України» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=960-2006-p>
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 р. № 55-01 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/newspnd>
11. *Чернишенко Т.В.* Правові наслідки неавтентичності офіційного перекладу міжнародних договорів / Т.В. Чернишенко // Вісник Академії адвокатури України — 2007. — Число 3(10).
12. *Шевченко Й.С.* Лінгвістичні й дидактичні проблеми іншомовної комунікації / Й.С. Шевченко. — Харків: Константа, 2002. — 86 с.

РЕЗЮМЕ

В статье раскрываются актуальные проблемы языка международных договоров. В частности, представлен юридический анализ нормативных актов, которые непосредственно регулируют использование языка в международных отношениях.

SUMMARY

The current problems of international agreements language are highlighted in the article. Particularly, the legal analysis of the normative acts regulating the language application in the international relations is described.

*Рекомендовано кафедрою прав людини, міжнародного
та європейського права*

Подано 27.04.10